

AMSTELODAMUM

MAANDBLAD VOOR DE KENNIS VAN

ORGAAN VAN HET

GENOOTSCHAP AMSTELODAMUM

69e JAARGANG - NUMMER 1 - JANUARI/FEBRUARI 1982

AMSTELODAMUM

MAANDBLAD VOOR DE KENNIS VAN AMSTERDAM

ORGAAN VAN HET GENOOTSCHAP

AMSTELODAMUM

REDACTRICE

DR. I. H. VAN EEGHEN

NEGENZESTIGSTE JAARGANG

1982

BIJLAGE NOVEMBER-DECEMBERNUMMER AMSTELODAMUM

DRUKKERIJ EN UITGEVERIJ DE BUSSY ELLERMAN HARMS B.V. AMSTERDAM

KOLVEN- EN KOLFBALLENMAKERS

Over het kolven – een nationale sport – is heel veel geschreven. Ook afbeeldingen zijn er in overvloed. De almanakken droegen daar ook toe bij. De quarto comptoir almanach, b.v. van 1661, heeft in december een afbeelding van het kolven op het ijs. In 1665 was dat nog het geval, maar toen was het een onderdeel van een groot wintergezicht met de blokhuisen aan het IJ. Ik geef hier een afbeelding uit een veel later almanakje – ook aanwezig op het Amsterdams Gemeente-Archief – en wel de Amsterdamsche Almanak, van P. H. Trap, boekverkooper op de Botermarkt te Leiden, die werd uitgegeven te Amsterdam bij M. van Kolm, boekdrukker in de Tuinstraat, van het jaar 1828. Men ziet hier de klassieke kolfbaan met palen. Het begeleidende vers wijst op de gevaren van het spel, daar veel om geld werd gespeeld, dat in de annexe herberg weer verdronken werd. Er kwamen steeds zwaardere stokken en ballen, maar zelfs voor de kinderen, die niet met de met lood voorziene kolfstokken plachten te spelen, waren blijkbaar waarschuwingen nodig. ‘Het met alles spelend knaapje’ verkiest boven tol, hoepel, knickers en vlieger het kolfspel.

“k Zet op 't Kolven nu myn zin,
Dat kan my wat scheelen,
Daar ik door dit spel veel win;
Dat kan my veel scheelen.
Ik heb-in de Baan maar op te stuiten,
Die 'k tot geen maats kies, moeten 'er buiten.
Zo veel kan my dat scheelen.’

(Nieuwe Vrolyke Gezangen voor de Spielende Jeugd, bij almanak 1792)

De kolvenmaker en de kolfballenmaker zijn echter voor zover mij bleek – althans voor ons land in afbeelding uniek.

De kolvenmaker dateert uit 1793, de kolfballenmaker van een jaar eerder. Noman opende in 1828 zijn serie met de kolfmaker en haast aan het einde gaf hij in 1829 als 194ste tafereel de kolfballenmaker. In alle verzen – ook in de oorspronkelijke – wordt direct of indirect de nadruk gelegd op het gevaar van het kolven, waarop ik boven wees. Men kan het lezen in de tekst bij het plaatje van de kolfballenmaker. Daar wordt gewezen op het met de tijd zwaarder worden van de kolfballen en de stijging van de prijs daarvan. In 1828/1829 krijgen we bij beide plaatjes behalve vermaningen een uiteenzetting over het vervaardigen van kolven en kolfballen. Vooral bij de ballen is de kwaliteit blijkbaar van groot belang. Ik laat de tekst bij de kolfballenmaker van 1829 volgen:

‘Het tijdverdrijf of de uitspanning, namelijk het kolven, is thans ZOO algemeen, dat men ook in de stille en afgelegenste dorpen kolfbanen en zeer goede kolvers vindt, daar men dezelve voor eenige jaren nergens dan in volkrijke steden aantrof. Als men er geen misbruik van maakt, is het kolven een vrolijk en gezond tijdverdrijf. Hetzelve wordt gespeeld op zeer gelijke van leem daartoe vervaardigde banen, die met veel kosten en moeiten worden aangelegd en onderhouden; men gebruikt daartoe ook **ballen**, welke gemaakt worden van saijet, die stijf cirkelrond door den **ballenmaker** worden opgewonden, en dan met fijn leder, dat met dun en fijn koperdraad wordt toegemaakt, overtrokken. De rondheid **is** de deugd van de bal, hij kan te hard en ook te zacht worden opgewonden, de middelmaat daarvan te treffen, is het grootste vereischte in de **kolfballenmaker**.’ Bij de kolfmaker wordt verteld, dat de ballen meestal door zadelmakers worden gemaakt. Ook het vervaardigen van de kolfstokken zal – al was de sport enorm populair – wel door anderen, misschien de ladenmakers, d.w.z. de makers van de houten onderdelen van geweren,

geschied zijn. Kolvenmakers vindt men maar heel weinig in de archieven vermeld. Daarom noem ik de drie gevallen hier: Op 13 maart **1634** stond Cornelis Evertssoon kolvenmaker voor notaris Bredan borg voor Jan Bloem. Het lijkt waarschijnlijk, dat de 24 jarige kolvenmaker Evert Cornelyss van Amsterdam, die op 29 mei 1646, geassisteerd door zijn neef en voogd Pieter Cornelisz Leyenaar, voor de pui in ondertrouw ging, een zoon van de bovengenoemde Cornelis was. Hij zette een forse handtekening. Op' 7 oktober 1665 ging de 59 jarige Thys Cornelisse Backum, geboortig van Amsterdam en als kolvenmaker gevestigd in de **Bagijnensteeg**, in ondertrouw. Ook hij had een goede handtekening. Een **kolvenmaker** uit de tijd van het ontstaan van de prent kon ik niet opsporen. Des te belangrijker is die prent voor ons, want die toont dat er toen toch speciale kolvenmakers waren.

I. H. v. E.

WINTERAVONDLEZINGEN VAN 'DE BIJENKORF'

De Bijenkorf heeft in **1927-1928** zo'n opmerkelijk en ongewoon literair plan bedacht en uitgevoerd, dat het mij nuttig lijkt het vast te leggen in een artikel in een blad dat zich bezighoudt met de geschiedenis van Amsterdam.

Het warenhuis De Bijenkorf heeft van 17 oktober 1927 tot en met 26 maart 1928 veertien Winteravondlezingen georganiseerd onder leiding van de letterkundige **Herman** de Man. Een typografisch fraai uitgevoerd foldertje meldt:

Winteravondlezingen
van de N.V. Magazijn 'De Bijenkorf'
Amsterdam - Den Haag
onder leiding van **Herman** de Man.

Voordrachten over letterkunde aangeboden door 'De Bijenkorf'.

Het ballonnetje, dat wij U van tijd tot wijle voor de kinderen schonken, zakte na enkele dagen ineem, of verpafte, als het te hoog werd opgeblazen. Het was een kleurig kinderlijk geschenk, maar dat al heel vergankelijk was.

Wij weten dat de Amsterdammers hun Bijenkorf, door Dr. P. H. **Ritter** Jr. eens het paleis der levensvreugde genaamd, van harte genegen zijn en dat zij gaarne dwalen tussen de rijke voorraden allerhande waren, **bijengegaard** uit alle werelddelen.

Omdat wij deze genegenheid zeer waardeerden, hebben wij, als tegen-
attentie naar een geschenk gezocht, dat voor een ieder bestemd moest zijn